

ช่างเผือกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิบูล วิจิตรวาทการ

ตอนจบ

วันเวลาล่วงผ่านไปอีก 2 ปี จึงมีการคล้องช่างเผือกสำเร็จอีก คราวนี้พระรัตนวงศา อุปราชเมืองสุวรรณภูมิ กราบทูลมา แต่ก็ช่างจากป่าเดียวกันอีก

คือป่ามาตตบาที่ไต่กล่าวถึงมาหลายครั้งแล้ว ใจความก็มีตามเดิมคือเล่าว่ามีการฉลองต้อนรับช่าง แต่งชื่อให้ยาวเพราะกว่าชื่อคน ทำพิธีศาสนา สวดมนต์ 3 วัน และผู้โชคดีคือ พระรัตนวงศาและควาญช่าง ได้รับพระราชทานเงินถึง 10 ชั่ง หรือ 800 บาท มากกว่าที่ผู้อื่นได้รับเมื่อคราวก่อน ๆ

“ในเดือน 4 นั้น พระรัตนวงศา อุปฮาดราชวงศ์เมืองสุวรรณภูมิ คล้องได้ช่างพึงสีประหลาดช่างหนึ่ง ที่กระแจะป่ามาตตบา แขวงชำระแดง สูง 3 คอก 1 คืบ 9 นิ้ว ฝึกหัดเชื่องราบแล้วเดินข้างลงมาถึงวังจันทร์เกษม

วันเสาร์ เดือน 4 ขึ้น 11 ค่ำ พักข้างอยู่ที่วังจันทร์เกษมแล้ว จะขึ้นไปสมโภช 3 วัน 3 คืนแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับลงมารับสั่งว่า

ช่างนี้จะจัดเอาเป็นช่างเผือกโทก็ได้ โปรดให้ปลูกเรือนโรงสมโภชหน้าพระที่นั่งสุทธาโธศวรรย์เหมือนอย่างพระมหาศรีศเวตวิมลวรรณ และให้ปลูกโรงให้อยู่ต่อเย็นโรงพระมหาศรีศเวตวิมลวรรณอีกหลังหนึ่ง เจ้าพนักงานได้เร่งรัดกันทำโรงสมโภชและโรงอยู่

ลุคักราช 1225 ปีกุน เบญจศก เป็นปีที่ 13 โรงช่างทำแล้ว ช่างได้ลงแพล่องลงมาถึงวัดเขียน ณ วันพฤหัสบดี เดือน 5 เดือน 14 ค่ำ ได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปรับมาถึงท่าพระ

ครั้ง ณ วันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น 15 ค่ำ ได้แต่งช่างสีประหลาดลงไปรับทุก ๆ ช่างแล้วเสด็จลงไปรับที่ท่าพระด้วย ตามถนนที่หาทางขึ้นมานั้น มีราชวัติฉัตรเบญจรงค์ปักปลายขึ้นมาถึงโรงสมโภช

ครั้งเวลาบ่าย พระสงฆ์สวดพระพุทธรูป 3 วัน 3 คืน ช่างนั้นถ้าจะประสมสี สีเหลืองเป็นพื้น เจือแดง เจือฝุ่นน้อย จาริกนามในท่อนอ้อยว่า

พระเศวตสุวรรณภาพรรณ สรรพางคพิบูลยลักษณะ เผือกเอกอรรคอุดม บรมรัตนราชกรรณียังอย่างตีศรีพระนคร สุนทรศุกโสมณ ยิงมงคลคชคุณ อดุลยภิรียมารยาทช่างชาติอุโบสถลักษณะปรากฏพร้อมมูลบริบูรณ์บ้นทรนับเนตร โลมเกศกายฉวีวรรณ ศรีทองผ่องแผ้ว เป็นกฤษีแก้วกำเนิดพรหมพงศ์ ดำรงราชภูร์บารมี สมเด็จพระสยามอधिบดี ประเมณฑรมหาราช วรวิลาสเลิศฟ้า

พระราชทานให้ช่างรับต่อพระหัตถ์ เสร็จการสมโภชตั้งชื่อแล้ว ก็แห่เข้ามาผูกเย็นโรงไว้ที่ท่าใหม่ สวดมนต์ทำขวัญ 3 วัน แล้วพระราชทานเสื้อผ้าเครื่องอุปโภคบริโภคให้พระรัตนวงศา และหมอควาญกับเงิน 10 ชั่ง

ช่างเผือก 5 ช่างนี้คล้องได้มาป่าเดียวกัน สีสันก็คล้าย ๆ กัน เป็นแต่ยิ่งกว่านั้นเหมือนช่างเขียนประสมสีสีนั้นมากบ้าง สิ่งนี้น้อยบ้าง สีจึงไม่ตรงกันได้”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คราวต่อไปที่ได้ช้างเผือกนั้น มิใช่ได้มาเพราะเจ้าเมืองบอกใบมา แต่เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงบัญชาให้คนออกไปสืบหาเอง เรื่องมีอยู่ว่าทรงได้ข่าวว่ามีลูกช้างเผือกอยู่แควนนครนายก จึงรับสั่งให้พระเจ้าน้องยาเธอ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา นำหมอความจากกรมช้างโกลงไปเที่ยวสืบหาดู

เจ้าฟ้ามหามาลานี้ ประสูติใน พ.ศ. 2362 จึงอ่อนพระชนม์กว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ถึง 15 ปี เรียกว่าเป็นน้องชายเล็ก ๆ องค์หนึ่ง ที่ทรงกำเนิดหลังจากพระบิดา คือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงขึ้นครองเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงสยามแล้ว

พระมารดาคือ เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและสมเด็จพระเจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดีนี้ ทรงเป็นพี่น้องกัน คือทั้ง 2 เป็นโอรสและธิดาของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เพียงแต่ต่างมารดากัน

ในแผ่นดินของรัชกาลที่ 2 นั้น เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดีได้รับยกย่องขึ้นเป็นพระราชาชนาตรี และทรงมีเจ้าฟ้าชายถึง 4 พระองค์ องค์หนึ่งคือ เจ้าฟ้ามหามาลานี้เอง เจ้าฟ้ามหามาลานี้ในรัชกาลที่ 5 ได้เลื่อนเป็นสมเด็จพระยาบวรราชปรีกษ์ เป็นผู้สำเร็จราชการในพระราชสำนักว่าพระคลังทั้งปวงและต่อมาก็ได้ว่ากระทรวงมหาดไทยอีกด้วย ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของตระกูลมลากุลที่ยิ่งใหญ่เป็นที่รู้จักกันดีทุกวันนี้

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ท่านบันทึกไว้ว่า

“ในเดือน 2 นั้น ดำรัสว่า เมื่อเดือน 11 นั้น มีผู้ได้เห็นช้างเผือกลูกโกลงกินอยู่ที่ท้องทุ่งแขวงเมืองนครนายก ครั้นจะให้ออกไปสืบดูก็เป็นฤดูน้ำอยู่ บัดนี้ตักเลี้ยงแล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา เสด็จขึ้นไปเอาช้างต่อหมอความกรมช้างโกลงไปเที่ยวค้นดู...

ครั้นมาถึงเดือน 7 ช้างขึ้น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมขุนบวรราชปรีกษ์ บอกลงมาว่า ได้ไปต้อนโกลงมารวมตำบลไผ่เขียวไผ่ขาว พรหมแดนเมืองนครนายกเมืองปราจีนบุรีต่อกัน ผูกช้างสำคัญออกมาจากป่า

หลังวัดน้ำฉ่า ได้เห็นกลางทุ่งนาไผ่เขียวขาวพร้อม จึงได้ชักนำโกลงนั้นมาเข้าคอกบ้านนาแขวงเมืองนครนายก คล้องได้ช้างเผือกเอกเมื่อ ณ เดือน 7 ขึ้น 8 ค่ำ ดิดลำโกลงโรงเข้าไม้ฝักหัดที่ป่อโพง

ช้างนั้นสีขาวยบริสุทธ์เป็นเผือกเอก จักชูขาวไลบริสุทธ์ ขนหางขาวเจือเหลือง สีตัวขาวเจือขาว จะงอยปากล่างขบขึ้นไปเหมือนปากนกแก้ว

ได้เสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรที่ป่อโพง แล้วรับสั่งให้ปลูกลงที่หน้าพระเนียดเก่า แล้วก็ย้ายมาสมโภชที่โรงใหม่ แล้วเสด็จกลับลงมาฉลองวัดชุมพลนิกายาราม เกาะบางปะอิน

เมื่อ ณ เดือน 7 ขึ้น 12-13-14 ค่ำ ได้ถวายผ้าไตรแก่พระสงฆ์ สวดพระพุทธมนต์ มีการมหรสพสมโภช 3 วัน 3 คืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ครั้นการฉลองวัดเสร็จแล้ว ก็เสด็จกลับลงมากรุงเทพมหานคร โปรต ๆ ให้พระราชอาคัน และพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ผลัดเปลี่ยนกันขึ้นไปดูทุกคน กลับลงมากราบทูลว่า

เห็นช่างนั้นดีเสมอเหมือนพระเทพกุญชร และพระเศวตกุญชร พระยาเศวตไอยรา พระยาเศวตคชลักษณ์ และนางพระยาช่างที่คล้องได้ใหม่นี้ ถ้าจะเทียบกับช่าง 4 ช่าง สัตว์ก็ผิดกันบ้าง เหมือนช่างประสมสีลาที่ผู้มากไป ลางที่เอาเหลืองเจือบ้าง ลางที่เอาชาดเจือบ้าง สีจึงไม่ตรงกัน

แต่เป็นตระกูลเดียวกัน ไม่เป็นตระกูลเหมือนนางช่าง 5 ช่าง ที่ได้มา แต่ป่าธมาตลบา แต่ก่อนนั้น แล้วเสด็จขึ้นไปประทับวังจันทร์เกษม โปรตให้มีละครช่างใน และการเล่นอื่น ๆ อีกเป็นหลายอย่าง สมโภชที่โรงหน้าเพนียด 3 วัน 3 คืนเป็นการใหญ่ แล้วก็เสด็จกลับลงมา”

เจ้าฟ้ามหามาลาได้ทรงใช้เวลาถึง 5 เดือน จากเดือน 2 ถึงเดือน 7 กว่าจะคล้องช้างเผือกตัวนี้ได้สำเร็จ แต่ก็คุ้มค่าที่ต้องมีวิริยะอุตสาหะพยายามอยู่นาน เพราะได้ช้างเผือกเอกเป็นครั้งแรก ผิวนั้นขาว มีโชออกแดงและจักขุหรือดวงตานั้นก็ขาวบริสุทธิ์เช่นเดียวกัน

แต่ท่านผู้อ่านจำได้ ว่าเมื่อเจ้าฟ้ามหามาลาได้รับหน้าที่นำช้างเผือกตัวก่อนเข้ามากรุงเทพมหานคร พระองค์ทรงปฏิบัติหน้าที่นี้ไม่สำเร็จ เพราะช้างเผือกจับไขสัน และล้มตายเสียระหว่างทาง มาคราวนี้พระองค์ก็ทรงทำการไม่สำเร็จอีก เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ท่านบันทึกต่อไปว่า

“ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กลับลงมากราบทูลว่า ช้างนั้นป่วยเป็นโรคไขล้าบองขึ้นที่ขากรรไกรแห่งหนึ่ง ที่ท้องแห่งหนึ่ง ช้างนั้นล้มเสียแต่ ณ วันศุกร์เดือน 8 ขึ้น 12 ค่ำแล้ว”

พงศาวดารที่อธิบายไว้ว่า ช้างเผือกเอกเชือกนี้

“ตัวสีขาวเจือชาด” และในอีกต่อหนึ่งก็กล่าวว่า

“ถ้าจะเทียบกับช่าง 4 ช่าง สัตว์ก็ผิดกันบ้าง เหมือนช่างประสมสี ลางที่ผู้มากไป ลางที่เอาเหลืองเจือบ้าง ลางที่เอาชาดเจือบ้าง สีจึงไม่ตรงกัน”

ผู้เขียนอ่านดูแล้วนึกสงสัยว่าคำว่าชาดนี้แปลว่าอะไร จึงเปิดพจนานุกรมดูได้ความหมายว่า ชาดนี้ถ้าเป็นนามก็หมายถึง ‘วัตถุสีแดงสด’ ชนิดหนึ่ง เป็นผงก็มี เป็นก้อนก็มี ใช้ทำยาไทยหรือประสมกับน้ำมันสำหรับประคบตราหรือทาสิ่งของ ถ้าเป็นคุณศัพท์ก็แปลว่า

‘สีแดงสดอย่างหนึ่ง เรียกว่าแดงชาด’

รวมความแล้วคำว่าชาดนี้ก็แปลว่า แดง เท่านั้นเอง

อีกตอนหนึ่งในพงศาวดารกล่าวว่า

“ช้างนั้นป่วยเป็นโรคไขล้าบองขึ้นที่ขากรรไกรแห่งหนึ่ง ที่ท้องแห่งหนึ่ง”

ผู้เขียนเป็นแพทย์จึงเกิดความสงสัยขึ้นมาว่า ช้างเป็นโรคอะไรถึงล้มเสีย เปิดพจนานุกรมคำว่า ล้าบอง ก็ได้ความหมายว่า

‘เมื่อดมที่เกิดตามผิวหนังด้วยพิษร้อนหรือพิษอักเสบ’

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ก็พอจะเข้าใจว่า คงจะเป็นเม็ดหนองขึ้นที่ตรงขาจรไรและที่ผื่นข้างตามท้อง ตามที่ฝรั่งเขาเรียกว่า Pustule คือเม็ดหนองที่เกิดขึ้นเพราะเชื้อโรคแบคทีเรียเข้าสู่ผิวหนัง ก็อาการอักเสบพองเป็นตุ่มคั่งหนอง และสมัยที่ไม่มียา Antibiotic รักษา ก็เชื้อโรคก็จะลุกลามเข้าสู่กระแสเลือด ปอด ตับ ม้ามสมอง และอวัยวะสำคัญอื่น ๆ จนเป็นอันตรายต่อชีวิตของข้างได้ในที่สุด

ความจริงที่น่าสังเกตว่า เจ้าฟ้ามหามาลานี้ ได้รับหน้าที่นำข้างเผือกถึง 2 เชือกเข้าสู่กรุงเทพมหานคร และก็ได้ทรงปฏิบัติงานไม่สำเร็จทั้งสองหน จะเป็นเพราะเหตุบังเอิญ หรือจะเป็นเพราะพระองค์ทรงทำอะไรผิดหรือไม่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการรักษาข้างเพียงพอ เราไม่อาจทราบได้ พุดได้แต่เพียงว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมอบความรับผิดชอบอันนี้ให้ถึง 2 ครั้ง และพระองค์ก็ทรงทำให้ผิดหวังพระทัยในหลวงทั้ง 2 คราว

ข้างเผือกนี้แทนเราเคารพนับถือให้เกียรติ เพราะถือว่าเป็นคู่บารมีของบ้านเมือง และนอกจากนั้นในตำนานชาตคังจึงถือว่าพระพุทธรูปเจ้าเองก็ยังคงเคยเกิดเป็นข้างเผือกชาติหนึ่ง

ตามหลักชีวศาสตร์สมัยใหม่ เราถือว่าข้างเผือกนั้น เป็นข้างผิดปกติเกิดมีความเปลี่ยนแปลง หรือ Mutation ขึ้นใน Gene ตัวที่ control สีของผิวหนังไม่ทำงาน

ตัวเซลล์ที่เรียกว่า Melanocyte ไม่สามารถจะสร้างรง Melanin มาทำให้ผิวหนังดำคล้ำได้ คนหรือสัตว์ที่ไม่มีรงดำ Melanin จึงมีผิวขาวเผือก ผมหงอกหรือขนก็ขาว แต่ตาขาวนั้นกลายเป็นสีชมพูหรือแดง เพราะส่วนของตาที่เรียกว่า Iris นั้น ไม่มีรงดำจะสะท้อนสีในเส้นเลือดฝอยออกมาเป็นชมพูหรือแดง สภาพผิดปกตินี้เรียกว่า Albinism และคนรู้จักพวกนั้นเราเรียกว่า Albino

ด้วยเหตุนี้ในพงศาวดารเวลาบรรยายลักษณะของข้างเผือก จึงพุดถึงทั้งผิวของข้าง ทั้งจักขุหรือตาของข้างด้วย หากเป็น Albino เต็มที่ ก็มีผิวขาว ขนขาว และตาแดง คุณสมบัติครบเป็นเผือกเอก หากเผือกไม่เต็มที่มีสีฝุ่นปนสีเหลืองปนสีชาหรือแดง คือดูไม่ขาวจริง ก็ต้องเป็นเผือกโท เผือกตรีไปตามลำดับ

แต่จะเป็นเผือกอะไรก็ตาม ถ้าอยู่ในพระราชวังแล้วจะมีชีวิตดีกว่ามนุษย์ชาวไทยส่วนมาก เพราะจะมีบ่าวไพร่คอยคุกเข่าหมอบกราบไหว้อยู่ตลอดเวลา อาหารและน้ำนั้นจะให้ในถาดเงินและถาดทองคำแท้ แม้แต่ก็กระโถนรองรับอุจจาระปัสสาวะข้างก็ต้องทำด้วยวัตถุมีค่า

ใน พ.ศ. 2410 มาร์คี เดอ โบวัวร์ เดินทางมาเยือนกรุงสยาม และได้รับพระราชานุญาตให้เข้าเฝ้าและชมพระบรมมหาราชวัง มาร์คี เดอ โบวัวร์ จึงมีโอกาสดูข้างเผือกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเชือกหนึ่ง

ขณะนั้น ตาขุนนางฝรั่งเศสคนนี้แกมีอายุเพียง 20 ปี ยังเป็นคนหนุ่มคึกคะนอง จึงได้บันทึกเหตุการณ์ไว้อย่างไม่ค่อยมีสัมมาคารวะเท่าใด เยาะเย้ยขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยว่าป่าเถื่อนน่าตลกขบขัน เอาคนมากราบไหว้สัตว์ บันทึกของเขานั้นพอจะแปลเป็นภาษาไทยอย่างคร่าว ๆ ว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“วันที่ 13 เดือนมกราคม ค.ศ. 1867 ประมาณ 11 นาฬิกา เข้านี้ อากาศร้อนอบอ้าว เรา กลับมาจากสวนมนต์ถึงกระท่อมไม้ไผ่ที่อยู่ของเรา ก็นึกถึงพวกมิชชันนารีใจกล้าทั้งหลายที่ได้ขึ้นเรือ มาลงสู่ถิ่นนี้

ตั้งแต่สมัยเซนต์ ฟรังซิส ซาเวีย ใน ค.ศ. 1562 และได้รวบรวมพลัง ณ ที่นี้ ก่อนจะเริ่ม ชีวิตในป่าดงพงไพรซึ่งเป็นชีวิตแห่งความสันโดษ ทุกข์ ความเหงา และความตรงต่อหน้าที่

เราเห็นขุนนางวังอย่างเหนียวหอบมาหา จึงได้ทราบว่าเป็นมหาดเล็กของพระเจ้าแผ่นดิน เขาส่งกระดาษให้เรายาวถึง 2 ฟิต และกว้าง 2 นิ้ว มีข้อความเขียนเป็นภาษาไทย ซึ่งเราอ่านไม่รู้ เรื่องอยู่ 4 บันทัด แต่ละบันทัดนี้ถ้อยคำประมาณ 50 หรือ 60 คำ เป็นพระราชหัตถเลขาตอบจาก พระเจ้าอยู่หัว สาส์นนี้มีความเกี่ยวกับหนังสือเดินทางหรือจดหมายแนะนำคณะของเราหรือเปล่า เราไปขอความช่วยเหลือจากบาทหลวงลาร์โนติ จึงรู้สึกแปลกใจเมื่อได้ทราบความว่า

พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงรอรับเราอยู่ตั้งแต่ 8 โมงเช้าแล้ว พระองค์เองก็แปลกพระทัยที่ พวกเรามีได้เข้าไปเฝ้า แต่มันเป็นความผิดของขุนนางในท้องพระโรง ซึ่งคงจะมัวแต่วิ่งไล่สาวชาววังที่ หลบหนีออกไปจากฮาเร็มของเขา เลยมิได้ปฏิบัติหน้าที่นำเราเข้าเฝ้า พวกเรารีบกระโดดลงเรือพายมี นายทหารไทยคนหนึ่งเป็นผู้นำ

ท่านผู้นี้แต่งเครื่องแบบของนายพลฝรั่งเศส ผิดกันแต่ที่ปกคอเสื้อนั้น มีรูปช้างปักติดอยู่ เท่านั้น แต่เมื่อเรามาถึงประตูพระราชวัง ก็มีคนบอกว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จออกจาก ท้องพระโรงที่ทรงใช้เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน กับข้าราชการขุนนางทั้งหลาย และประทับอยู่ใน ฮาเร็มของพระองค์ ห้ามมิให้ผู้ใดตามไปรบกวนมิฉะนั้นจะได้รับโทษถึงตาย

อาศัยความช่วยเหลือของคนนำทาง เราได้เข้าสู่ท้องพระโรงอันแรกของพระราชวัง และ ได้ถือโอกาสนี้ตรวจดูว่ามีอะไรอยู่ในที่นั้นบ้าง

เพราะเราไม่ต้องวิตกเรื่องเข้าเฝ้าและขนบประเพณี เราจึงถอดเสื้อออกด้วยความสุข ใจ เพราะกำลังร้อนจะตายอยู่แล้วและเดินเที่ยวไปตามเสาหินและระเบียง ไล่เพียงเสื้อแขนสั้น เหมือนกับชาวเมืองปารีสที่ชมป้อมปราการในฤดูร้อน มหาดเล็กของพระเจ้าแผ่นดินคนหนึ่ง แต่งตัว สวมหมวกเล็ก ๆ และสวมผ้าพันคอแคชเมียร์สีฟ้าโค้งค่านับเราอย่างสุภาพ และหมอบลงกับพื้นดิน หลายครั้งหลายหน ทุกครั้งที่เขาพูดเขาจะเอาบุหรี่ปรมน้ำหอมขึ้นเหน็บทัดที่ใบหู เราได้รับอนุญาต จากเขาให้ไปแสดงความเคารพต่อสัตว์ที่เคารพบูชาอันยิ่งใหญ่ คือช้างเผือก

ตรงทางเข้าเขตที่มีสภาพเป็นครึ่งคอกครึ่งโบสถ์นี้ ขุนนางข้าราชการประมาณ 12 คนที่ ติดตามพวกเรา ก็มาหมอบกราบลงทันทีที่เห็นสัตว์เทวดานี้ และพวกเราเอง เพื่อแสดงความเคารพ ต่อขนบประเพณี ก็ถอดหมวกออกถือไว้ในมือและโค้งค่านับด้วยท่าทีที่แสดงความนับถืออย่างที่สุด

และในทีนั้นเราได้เห็นช้างเผือกเทวดาที่มีชื่อเสียง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้ากรุงสยาม และเป็นทีบุชาของคนทั้งประเทศ แต่เรารู้สึกผิดหวังยิ่งนักที่ได้เห็นว่าช้างเผือกนี้ความจริงก็มีผิวสี เหมือนกับช้างอื่น ๆ ทั้งหลายในโลก

เพื่อเป็นการทดแทน มันได้ถูกรุมประดับด้วยสร้อยข้อเท้าและสร้อยคอที่เป็นทองคำ มีพระและเพชรนิลจินดาห้อยอยู่ อาหารของมันนั้นใส่ไว้บนถาดทองคำขนาดใหญ่มโหฬาร และน้ำดื่มก็ใส่ไว้ในถาดเงินสวยตระการตา แต่เมื่อเราสังเกตเห็นตัวที่มีเครื่องประดับประดาอย่างใกล้ชิด เราก็เห็นว่าผิวหนังนั้นค่อนข้างจะสีเทา แต่ดูออกเจือขาวมากกว่าหนังช้างธรรมดา

แต่เป็นเพราะดวงตาทั้งสองเท่านั้นซึ่งเป็นสีขาวบริสุทธิ์ มันจึงได้รับเกียรติยศและมีคนกราบไหว้บูชาตามลันดานซี้ซ่า ในกรณีนี้เทวดาเป็นเพียงสัตว์เผือกที่หายาก

เราได้รับการบอกเล่าว่า ทินทีที่เจ้าเมืองนอกพระนครหลวงได้พบสัตว์เผือกแบบนี้ เขาจะระดมผู้คนชาวบ้านเตรียมจับ และหลังจากใช้วิธีเล่ห์กลต่าง ๆ ก็จะต้องช่างเผือกกว่าจะสำเร็จก็คงทำให้คนแขนขาหักไปหลายร้อย

ช่างนั้นจะถูกนำมาที่กรุงเทพมหานครโดยล่องมาบนแพที่ประดับประดาอย่างสวยงาม และมีทาสคอยหมอบรับใช้อยู่แทบเท้า พวกทาสที่นำสมเพชเวทนาเหล่านี้ค่อยให้ผลไม้และข้าวโพดเขียว และมีโต๊ะรอบแทนนอกจากถูกฟาดด้วยวงเวลาก็มาใกล้ แต่เทวดานั้นมีสิทธิ์ที่จะฟาดเหยี่ยงตีคนให้ตายได้รอบตัว

เหล่าข้าราชการขุนนางทั้งหลายก็ต่างลงเรือหลวงล่องลำแม่น้ำขึ้นไปหา เพื่อนำของขวัญอันมีค่าไปมอบให้ ทั้งนี้เนื่องจากศาสนาสอนเขาไว้ว่า

ดวงวิญญาณของพระพุทธเจ้า นั้น ไปจุติในร่างของนกเผือก ลิงเผือก และช่างเผือก และช่างเผือกนั้นต้องเคารพบูชามากที่สุด เพราะมีปริมาณความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในร่างที่ใหญ่มากกว่าเพื่อน

สำหรับพวกเราแล้ว นอกจากพยายามหยุดยั้งความอยากหัวเราะขบขัน เราก็มิได้ปฏิเสธที่จะแสดงความเคารพต่อช่างตามประเพณี เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่เราจะทำให้แก่เจ้าของบ้านชาวไทยของเราได้ ส่วนตัวสัตว์เดรัจฉานเองนั้น ก็แสดงความพอใจต่อหญ้าอ่อนที่เราวางไว้ให้บนพานทอง กระทืบและส่ายไปส่ายมาบนเท้าสามเท้าที่ไม่มีโซ่ติดไว้ เท้าที่สี่นั้นถูกตรึงด้วยโซ่ หากไม่มีโซ่นี้แล้วฉันสงสัยว่าสัตว์ที่น่าเคารพบูชานี้ คงจะวิ่งหนีไปจากสิ่งที่มีกลิ่นเหม็นปะปนไปกับความศักดิ์สิทธิ์เพื่อกลับไปอยู่ในป่าดงพงไพร ท่ามกลางเพื่อนสหายธรรมดาในชีวิตพเนจรที่มันเสียชีวิตและคิดถึงอย่างยิ่ง

พวกเราอยู่ในเขตเลี้ยงช่างนี้เป็นเวลากว่าครึ่งชั่วโมง ตรวจดูเครื่องประดับสำหรับใช้ในงานฉลองสำคัญ ซึ่งแขวนไว้เหมือนบังเหียนม้าบนช่างฝา มีเครื่องคลุมทำด้วยทองติดกระดิ่งวางไว้บนม้านั่ง มีเครื่องแขวนตุ้มหู เพชรนิลจินดา และห่วงแหวนหลายร้อยอันสำหรับประดับงา ซึ่งคงจะทำให้ดูเหมือนช่างเทวดา เมื่อใส่เพิ่มเติมต่อเครื่องประดับที่สวมอยู่แล้ว เพราะเราจะต้องไม่ลืมว่า

เวลาเรามาชมนี้ช่างเพียงแต่แต่งตัวชุดเข้าอย่างปอน ๆ คิดดูเถิดว่ามันจะสวยงามแค่ไหนเมื่อแต่งตัวใส่เครื่องประดับทองคำ

แต่เราไม่ยอมจากโบสถ์นั้น โดยไม่ชนะการพนันกันอันหนึ่งที่ได้ทำลายกันไว้ ตั้งแต่พวกเราแยกอยู่ในยุโรป และได้ระลึกถึงอย่างสนุกสนานตอนได้คลื่อนอยู่แถวเคปออฟกู๊ดโฮป และในงาน

แต่ในราที่นครซิดนีย์ที่เราแต่ละคนจะต้องนำขนทั้งเผือกติดตัวกลับมาคนละสามเส้น แต่การถอนขน คักดีลทีธีนี้ดูจะเป็นการเล่นตลกที่อันตรายนัก ขณะที่พวกเรากำลังต้องจ้องวงข้างอยู่

เราจึงมอบเงินสองสามชิ้นให้แก่ควาญข้าง ซึ่งรับใช้ด้วยความเคารพบนอบ นายคนนี้ คูกเข้าขึ้น และเดินบนเข้าทั้งสองเครื่องมือขึ้นกระตุกขนจากริมฝีปากล่างของข้างเก่าครั้ง ใช้เวลาน้อยกว่าที่เขียนเล่านี้เสียอีก และฉันจะนำขนที่ระลึกนี้ใส่ในกล่องแขวนสร้อยคอ ซึ่งทุกวันนี้ก็ยังไม่ได้ใส่อะไรให้เป็นประโยชน์”

หนังสือของมาร์คี เดอ โบวัวร์นี้ นี้มีรูปข้างตัวใหญ่ยืนอยู่บนพรมซึ่งสังเกตดูว่าจะปูบนลานกว้างแจ้ง ข้างนั้นใส่ตุ้มหูและมีสร้อยประดับคอระย้า ข้อเท้าหลังข้างขวามีโซ่ตรึงอยู่ ดูแทบจะเดินไปเดินมาได้ไม่กี่ก้าว

มีกระถางต้นไม้ตั้งอยู่ใกล้ 3 กระถาง ซึ่งคงจะเป็นเพียงเครื่องประดับ เพราะต้นไม้เล็กเกินไปที่จะเอาตัวดูไปได้ และข้างเองก็คงไม่สนใจจะยืนงวงไปหักกิ่งใบมากิน เพราะมีคนคอยหมอบคลานให้น้ำให้อาหารอย่างสมบูรณ์แล้ว

รอบ ๆ พรมนั้นมีคนนั่งคูกเข้าอยู่ 1 คน และหมอบกราบไหว้สัตว์อยู่อีก 10 คน ดูท่าทีจะเป็นผู้ชายทั้งหมดเพราะนุ่งจุงกระเบนไม่ใส่รองเท้า ใส่เสื้อขาวแขนยาว คาดเข็มขัดสี และทรงผมนั้นดูไม่ได้จริง ๆ สไตล์น่าเกลียดยิ่งนัก หัวโกนเรียบรอบด้าน มีผมสั้นเป็นแผ่นกลมอยู่กลางกะลาหัวผู้เขียนเคยฟังคนแก่ท่านเล่าว่า

ในสมัยโบราณนั้น ผู้ชายตัดผมโดยเอากะลามาคกรอบกระหม่อมแล้ว ก็เอามีดแหลมปาดโกนหัวรอบกะลา คงเพราะเหตุนี้คนโบราณจึงเรียกหัวว่ากะลาหัว เช่นคำว่า มันไม่เจียมกะลาหัวของมันเอง เป็นต้น

รูปนี้คนเราสมัยใหม่ดูแล้ว ก็รู้สึกสมเพชเวทนาที่เห็นคนกราบไหว้สัตว์จนเป็นที่หัวเราะเยาะเย้ยของฝรั่ง ที่เขาเห็นเราเป็นชาติป่าเถื่อนงมงายไม่เจริญทันสมัย

ส่วนเรื่อง มาร์คี เดอ โบวัวร์ จ้างควาญข้างกระตุกขนออกมาก 9 เส้นนั้น ผู้เขียนสงสัยว่าท่านขุนนางหนุ่มชาวฝรั่งเศสจะผอมไปสักหน่อย คิดดูแล้วไม่น่าเชื่อเลยหรือนายควาญข้างคนนั้นจะกล้ากระตุกขนออกข้างเผือกในพระราชวังต่อหน้าต่อตาขุนนางข้าราชการทั้งหลายที่หมอบเฝ้าข้างอยู่ ถึงแม้ฝรั่งจะให้สินบนค่าจ้างมากเท่าไรก็ตาม

ตามปกติแล้วไม่มีเงินรางวัลจำนวนมากเท่าใดที่ จะทำให้คนไทยไม่กลัวหัวขาดได้ จึงค่อนข้างจะคิดว่าท่านขุนนางเดอ โบวัวร์ จะเล่าความจริงบ้าง ไม้ต่อเติมบ้าง ตามแต่มีโนภาพของท่านจะพาไป

มาถึงตอนนี้ก็หมดเรื่องเล่าเกี่ยวกับข้างเผือกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ท่านสรุปไว้ในหนังสือพงศาวดารรัชกาลที่ 4 เกี่ยวกับข้างต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าทั้งที่เผือกและไม่เผือกว่า

“ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ข้างเผือกโท เผือกตรีถึง 6 ข้าง ได้

ข้างต่าง ๆ รายปีมาอีก 7 ข้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระสุวรรณวิมลศีล วัดสุวรรณดาราราม กรุงเก่า ถวายช่างพลายนิลข้างหนึ่ง ขึ้นระวาง เป็นพระศรีสกลธกฤษณ์สนทวิวรรณ ลังขทันตสรรพางคทางโสภณพิเศษ นิลเนตรนิลนั้บ วร ลักษณะมหาภูกาวาชาตรีกรมลาศน์รังสฤษดิ์ ราชบุญฤทธิ์ สมาคมอุดมคติผล มิ่งมงคลชินทร สยามาธิบดินทร พาหนะนาถประเสริฐเลิศฟ้า

เสด็จไปคล้องช้างที่เพนียด ได้ช้างลูกโขลงข้างหนึ่ง ปลายงาแดงเจือเหลืองเข้ามาสีเนื้อสีโปรง ขึ้นระวางเป็นพระเทวสยามมหาพิมเนศวร์ พิเศษสรรพวรลักษณเศวตนับทักษิณภทนต์ ปรระสิทธิสรพศุภผล เจริญราชาวรชนมายุคกาล คชาธารประเสริฐเลิศฟ้า

ช่างนายสิงบุตรพระไชยบาดาล ถวายช่างพลายเล็บครบข้างหนึ่ง สูง 5 คอก 3 นิ้ว ขึ้นระวางเป็นพระบรมนั้ขสมบัติ ทั้งข้างข้าหลวงเดิม เล็บดำข้างหนึ่ง สูง 4 คอก 4 นิ้ว ขึ้นระวางเป็นพระไชยนิลนั้บ จับได้ช่างพลายเล็บดำที่เพนียดข้างหนึ่ง สูง 3 คอก ขึ้นระวางเป็นพระพิไชยกฤษณาวรรณ

หลวงจินดาร์ักษ์ถวายช่างพลายกระข้างหนึ่ง สูง 3 คอก 1 คืบ 2 นิ้ว ขึ้นระวางเป็นพระบรมชรัตน์”

เรื่องข้างเผือกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีเล่าให้ท่านฟังเพียงเท่า

นี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้